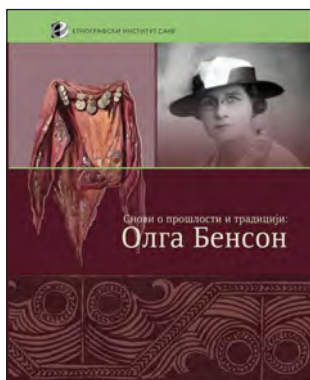

Приказ

Снови о прошлости и традицији: Олга Бенсон

Снови о прошлости и традицији: Олга Бенсон, Ур. Љиљана Гавриловић. Београд: Етнографски институт САНУ, 2019, 499 стр.

Године 2019, у издању Етнографског института САНУ, објављена је публикација *Снови о прошлости и традицији: Олга Бенсон*, коју је уредила Љиљана Гавриловић. Реч је о репрезентативном каталогу истоимене изложбе посвећене руској академској сликарки Олги Бенсон, која је у Етнографском институту САН радила као фолклорни сликар (1947–1950). Ову импозантну двојезичну публикацију (српски / енглески) – која је 2021. године понела Награду Етнографског института САНУ 2020–2021. за резултате у етнолошким и ан-

трополошким истраживањима – чине два ауторска текста (*Олга Бенсон – животна прича заборављене уметнице*, кога потписује Биљана Миленковић Вуковић, и *Олга Бенсон: прича о затуреном благу*, из пера Љиљане Гавриловић) и каталог целокупне Етнографско-фолкорне збирке Етнографског института САНУ (у којој је депоновано преко пет стотина радова Олге Бенсон), коју је каталогски обрадио Милан Томашевић. Укупан обим публикације је 499 страна.

Први ауторски текст резултат је вишегодишњег рада Биљане Миленковић Вуковић, библиотекарске саветнице Етнографског института САНУ, на прикупљању података о животу и професионалном раду руске уметнице. Како сама ауторка наводи, „проналажење података о животу и раду у родној Русији, Краљевини СХС/Југославији и најзад у САД, да би се што свеобухватније приказао уметнички и интелектуално свестран живот једне жене, представљало је прави истраживачки подухват“ (стр. 59). Животну и професионалну причу „заборављене уметнице“ – која почиње крајем 19. века у Маргилану, граду у Туркестанској области Централне Азије, а завршава се у Лос Анђелесу 70-их година прошлог века – ауторка веома читко и живописно приказује у шест поглавља: *У Царској Русији (1887–1919)*, *У Јужној Србији (1920–1939)*, *Бео-*

градске године (1939–1950), IN MEDIAS RES, У Сједињеним Америчким Државама (1952–1977) и Трагом истраживања. Ауторка је уложила изванредан напор да на основу (релативно) оскудне доступне грађе што подробније прикаже развојни пут Олге Бенсон као академске (касније фолклорне) сликарке, те детаље из њеног приватног живота. На преко 60 страница текста приказани су почеци интересовања Олге Бенсон за сликарство у родној Русији, њено пресељење у Скопље, потоњи прелазак у Београд и ангажман на позицији фолклорног сликара у Етнографском институту САН, те емиграција у Сједињене Америчке Државе због неадекватних услова живота у југословенској престоници. Овако представљен животни и професионални пут руске академске сликарке пружа значајан извор података не само о ликовном опусу Олге Бенсон већ и о родним релацијама, послератним друштвеним приликама, односу стручне и научне јавности према „документима прошлих времена“ итд.

У другом ауторском тексту проф. др Љиљана Гавриловић, научна саветница Етнографског института САНУ, колекцију цртежа и акварела Олге Бенсон која се депонује у Етнографском институту САНУ посматра и теоријски интерпретира: 1) као визуелне репрезентације етнографских података, 2) као илустрације онога што је на терену забележено речима, те 3) као независна документа која сама по себи носе информације. У уводном поглављу под називом *Мало историје* ауторка се враћа на крај 18. века – конкретније, у период енциклопедизма, када је успостављена пракса да се разноврсно знање, сакупљено на истом месту, објасни и цртежима као јасним и прецизним начином преношења информација – како би подсетила на почетке примене цртежа у етнологији / антропологији. Даљи развој етнографског цртежа као алата за документовање теренског искуства (уз успоредбу са фотографијом, која временом узима примат у корпусу теренске грађе) прати све до краја 80-их година 20. века, када долази до „(ауто)рефлексивног заокрета и критике дотадашњих начина писања антропологије“ (стр. 81). *Гледано, доживљено, забележено, објављено* је друго поглавље, у коме се дискутује о степену подударности етнографског цртежа и посматране стварности, те се уводи појам редуције, који подразумева смањење корпуса информација о „живљеном искуству“. На српске етнографске сликаре (почев од Николе Зега, учитеља лепих вештина који је био запослен у Етнографском музеју од његовог оснивања 1901. године, па надаље), те место етнографског цртежа у домаћој науци, ауторка се осврће у трећем поглављу – *Етнографски сликари и српска етнологија са половине 20. века.* Олги Бенсон, последњој фолклорној сликарки формално запосленој у институцијама надлежним за проучавање

народне културе у Србији, посвећено је четврто поглавље – *Олга Бенсон: крај епохе*. У њему се садржина цртежа руске сликарке насталих у периоду њеног ангажмана у Етнографском институту САН посматра као рефлексија теоријских и методолошких оквира у којима су се одвијала оновремена етнографска истраживања. У петој целини овог ауторског текста (*Цртање прошлости као антиципација (дисциплинарне) будућности*) изнета су, из угла савременог дисциплинарног дискурса, промишљања целокупног ликовног опуса Олге Бенсон као „истински дељене антропологије“ (стр. 113). С обзиром на то да цртежи, како ауторка наводи, „причају много слојевитије и прецизније обликоване приче о стварности којом се свакодневно бавимо него што то можемо да постигнемо само текстом и фотографијом“ (стр. 117), у завршном делу рада – *Олга Бенсон и ми* преиспитује се могућност / оправданост поновне употребе цртежа у савременој етнологији и антропологији.

Посебан део монографије представља каталог у коме је приказана целокупна Етнографско-фолкорна збирка Етнографског института САНУ. Радови Олге Бенсон – којих је преко пет стотина – изложени су редом који је преузет из Књиге инвентара Етнографског института САНУ (од броја 1 до броја 527). Сви термини, укључујући етнониме, наведени су онако како су коришћени средином 20. века, у време када је Олга Бенсон са првим истраживачким тимовима Етнографског института САН упућена на терен (и „у народ“). Завршни / каталогски део публикације пружа визуелни увид у стваралаштво руске академске сликарке, те приказује његову разнородност у ликовном, тематском и просторном смислу. Акварел, цртеж оловком, темпера и туш су технике којима је Олга Бенсон документовала теренско искуство. У различитим форматима забележени су архитектура, вињете, ентеријери, занатска делатност, кројеви, музички инструменти, обредни хлебови, одећа, орнаменти, покућство, портрети, привредна делатност и привредне зграде. Увидом у податке који су наведени испод фотографија може се закључити да су источна Србија, Косово, Скопље, Шумадија и околина Београда били интересна подручја, у којима су по оснивању Етнографског института САН вршена систематска и планска проучавања насеља и порекла становништва, народног живота, обичаја и веровања, као и фолклора у нашој земљи и код наших народа. У каталогском делу публикације приказани су и радови који су настали током канцеларијског ангажмана Олге Бенсон у Етнографском музеју у Београду.

Публикација *Снови о прошлости и традицији: Олга Бенсон*, чије је издавање подржало Министарство просвете, науке и технолошког развоја РС и Министарство културе и информисања РС, представља важну и успелу систематизацију (са)знања о етнографском цртежу као мето-

долошком средству, што је чини изузетно значајним подухватом како за науку, тако и за ширу јавност. Допринос ове публикације може се читати на више нивоа. Најпре, јавности се по први пут представља лична и професионална биографија фолклорне сликарке Олге Бенсон, са акцентом на праксу њеног ангажовања у институцијама које су се професионално бавиле етнографским истраживањима. Такође, вредна је и сама намера да се, у контексту савремене етнологије / антропологије, преиспитају карактеристике, улога и значај визуелне грађе као извора за етнографска истраживања, као и њихова равноправност са свим осталим начинима прикупљања информација о култури у прошлости и садашњости. Теоријске експликације у овој публикацији добијају нову димензију: јавности је веома читко и разумљиво разјашњен начин на који се, у времену када је збирка настајала, у оквиру етнологије систематски бележило оно што је сматрано важним аспектима традиције пре широке доступности колор фотографије, као и однос визуелног материјала који је у том процесу настајао према етнографским истраживањима. Репрезентативни студијски каталог колекције, односно приказ целокупне збирке радова Олге Бенсон која се депонује у Етнографском институту САНУ, представља изузетно колоритну илустрацију различитих „прича“ о традицији и, до овог тренутка, „невидљиву“ документацију чини доступном најширој јавности.

Бојана Богдановић / Bojana Bogdanović
Етнографски институт САНУ, Београд/
The Institute of Ethnography SASA, Belgrade
E-mail: bojana.bogdanovic@ei.sanu.ac.rs
<https://orcid.org/0000-0001-5612-9389>

Примљено/Received: 07. 09. 2023.
Прихваћено/Accepted: 09. 09. 2023.